

J-1

ગુજરાત આયુર્વેદ યુનિવર્સિટી,
અમદાવાદ.

સંલગ્ન આયુર્વેદ મહાવિદ્યાલય

આયુર્વેદાચાર્ય (બી.એ.એમ.એસ.)ના અભ્યાસક્રમ માટે જર્નલ્સ

ગુજરાત આયુર્વેદ યુનિવર્સિટી

પ્રથમ પ્રોફેશનલ

શારીર રચના ભાગ-૧

વિદ્યાર્થીનું નામ :

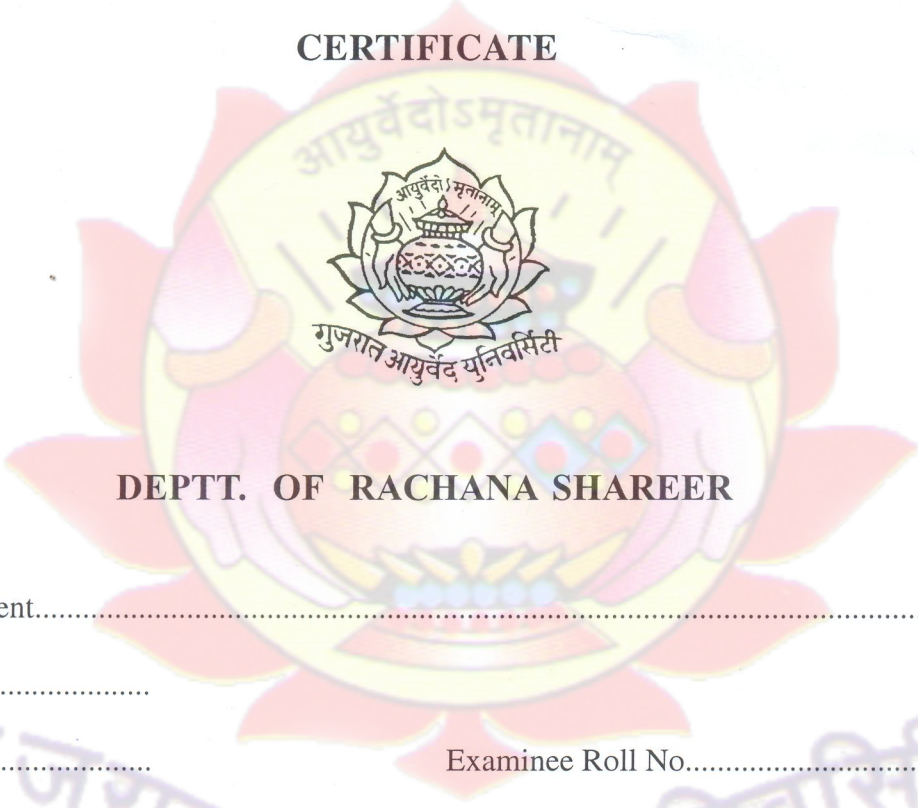
કોલેજનું નામ :

રોલ નંબર :

Gujarat Ayurved University, Jamnagar.

Name of College.....

CERTIFICATE

DEPTT. OF RACHANA SHAREER

Name of Student.....

Class.....

Roll No.....

Examinee Roll No.....

This is to certify that Shri/Kumari.....
has satisfactorily performed the practicals, those are attested herewith in the subject **Rachana Shareer** prescribed by the Gujarat Ayurved University, Jamnagar for the year - .

Demonstrator/Lecturer

Head of Deptt.

Principal

Examiner

Seal

આયુર્વેદોડકમ આમુખ

વર્તમાન સમયને અનુલક્ષીને બનાવવામાં આવેલ આયુર્વેદના નવા અભ્યાસક્રમનો મુખ્ય ઉદ્દેશ ખેતાં-આયુર્વેદનો સરલ તેમજ વ્યાવહારિક રૂપથી અભ્યાસ થાય તેમજ આયુર્વેદના સ્નાતકો સારા ચિકિત્સકો અને વૈજ્ઞાનિક રીતે સંશોધનમાં રુચિ ધરાવતા થાય તેવો રહેલ છે. સાથોસાથ આયુર્વેદના મૂળભૂત સિદ્ધાન્તોને સારી રીતથી સમજીને સમાજમાં તેનો ઉપયોગ કરી શકે તેવા હેતુથી પ્રસ્તુત અભ્યાસક્રમનો અમલ થઈ રહેલ છે.

નવા કોર્સના અનુસંધાને જ શરીરરચના તેમજ શારીરક્રિયા વિજ્ઞાનનો અભ્યાસ પ્રાત્યક્ષિક રૂપથી શરીરને વધારે સારી રીતે અને સરલતાથી જાણી શકે તથા જાણ્યા બાદ આયુર્વેદના મૂળભૂત સિદ્ધાન્તો જેવા કે -પ્રકૃતિ, સાર, સંહનન, અગ્નિ, દોષ, ઘાતુ, મલ, ઇન્દ્રિય વિગેરે બાબતોનો સ્પષ્ટ રૂપથી અભ્યાસ કરી શકે તેવા હેતુથી આધુનિક શરીરરચના તેમજ શારીરક્રિયા વિજ્ઞાનના તથ્યોની સહાયતા લઈને અભ્યાસ કરાવવો અતિ આવશ્યક છે-આમ ચર્ચા-વિચારણા કરીને તે-૧૯૮૭માં જમનગર તથા સુરત મુકામે યોજાયેલ ઓપવર્ગો દરમિયાન નક્કી કરવામાં આવેલું. જેમાં પ્રત્યેક કોલેજના સંબંધિત વિષયોના પ્રાધ્યાપકશ્રીઓએ ઉત્સાહપૂર્વક ભાગ લીધેલ. ત્યારબાદ એ જ વિચારોને અનુલક્ષીને યુનિવર્સિટી દ્વારા એક પ્રાયોગિક જર્નલ બંને વિષયો માટે અલગ રૂપથી તૈયાર કરીને પ્રત્યેક સંલગ્ન કોલેજોમાં તેની સહાયતા વડે પ્રથમ વ્યાવસાયિક અભ્યાસક્રમની ગોઠવણ કરવી તેવો પણ નિર્ણય લેવામાં આવેલો.

આ નિર્ણયના પગલે પગલે યુનિવર્સિટીના પ્રયત્નો છેલ્લા બે વર્ષથી ચાલુ રહ્યા અને તેના પરિપાકરૂપ આ જર્નલનું નિર્માણ કરવામાં આવેલ છે.

રચનાશારીરની દૃષ્ટિએ ખેઇએ તો આધુનિક અંગ્રેજી નામોની સાથે આયુર્વેદિક નામોનો ઉલ્લેખ વિદ્યાર્થીઓ વધારે સરળતાથી કરી શકે તેમજ તેની સાથોસાથ મર્મવિજ્ઞાન જેવા આયુર્વેદના મૌલિક વિષયોને પણ વૈજ્ઞાનિક રીતે સરળતાપૂર્વક સમજી શકે તેનો પણ વિચાર કરેલ છે.

આયુર્વેદમાં પણ કહ્યું છે કે :-

શરીરં નામ ચેતનાધિજ્ઞાનભૂતં પંચમહાભૂત વિકારસમુદ્વાયાત્મકં સમયોગવાહી ચ ।

જ્યારે આયુ અથવા જીવનનું લક્ષણ દર્શાવતાં પણ કહેવામાં આવેલ કે -

શરીરેન્દ્રિય સચ્ચાત્મસંયોગો ધારિ જીવિતમ્ ।

નિત્યગશ્ચાનુબન્ધશ્ચ પયર્યૈરાયુરુચ્યતે ॥ ચ. સૂ. ૧-૪૨

આવી વ્યાખ્યાઓ મુજબ આયુ-શરીરક્રિયા વિજ્ઞાનના દષ્ટિકોણથી ધડધાત્વાત્મક પુરુષરૂપે અધ્યયન કરવાનો વિદ્યાર્થીઓને ખ્યાલ આપી શકાય તેવો હેતુ રાખેલ છે; જેની અંતર્ગત દોષ, ધાતુ તેમજ મલ-વિજ્ઞાનનો પણ સમાવેશ સૂક્ષ્મરૂપથી થઈ જાય છે. આ જ રીતે ધાતુ તથા મલનો પરિચય વિશેષરૂપથી કરવા માટે આધુનિક વિજ્ઞાનનાં તથ્યો જેવાં કે હિમેટોલોજી, મૂત્રપરીક્ષા તથા આધુનિક જીવરાસાયણિક પરીક્ષાઓનો પણ સમાવેશ કરેલ છે.

આમ, ઉપરોક્ત શરીરરચનાવિજ્ઞાન તથા આયુર્વેદીય શરીરક્રિયા વિજ્ઞાન વિષયોના જર્નલ્સનું નિર્માણ એ એકસૂત્રતા માટેનું પ્રથમ પગલું છે. આશા છે કે આગળ ઉપર અભ્યાસક્રમોને અનુલક્ષીને ભવિષ્યમાં પણ આવી રીતના કાર્ય ચાલતાં રહેશે જેનાથી આયુર્વેદમાં આવેલ અભ્યાસુ વિદ્યાર્થીઓને દરેકને ગુજરાતભરમાં પ્રત્યેક જગ્યાએ સરખી સુવિધા-એક સરખું શિક્ષણ પ્રદાન કરી શકાશે અને યુનિવર્સિટીના દરેક રનાતક થઈને બહાર આવતા વૈદ્યને માટે વિકાસની એકસરખી તક મળી રહેશે એવી આશા ઠાલના તબક્કે આપણે સૌ રાખીશું-અને સાથે બેસીને સર્વે સન્તુ નિરામયા: ની કલ્પના વિશ્વમાં લઈ જવા માટે પ્રભુ સૌને શક્તિ આપે. અસ્તુ.

પ્રથમ વિભાગની માર્ગદર્શક સૂચના

★ દરેક અસ્થિનું પ્રેક્ટિકલ લખતી વખતે નીચે મુજબના મુદ્દાઓ ખાસ ધ્યાનમાં રાખવા.

૧ પ્રાત્યક્ષિક નામ :

૨ પર્યાય :

૩ સંખ્યા :

૪ પ્રકાર :

૫ અસ્થિ સ્વરૂપ સામાન્ય વર્ણન :
(આ મુદ્દામાં હસ્ત અસ્થિના જે કંઈ ભાગ પડતા હોય તેનું વિસ્તૃત વર્ણન કરવું.)

૬ પેશી સંબંધ Muscles Attechments :
(આ મુદ્દામાં જે તે અસ્થિઓ પર લગતી દરેક પેશીનો ઉલ્લેખ કરવો જરૂરી છે.)

ઉદ્ગમસ્થાન Origin :

નિવેશસ્થાન Inserion :

કાર્ય Function :

૭ શલ્યતંત્રીય મહત્વ - Surgical Important of Bones :

★ અસ્થિસંધિના ડેમોન્સ્ટ્રેશનમાં પણ ઉપરોક્ત તમામ મુદ્દાઓ ધ્યાનમાં રાખવા.

(૧) અસ્થિના ભાગ બતાવતું ચિત્ર જે Ant. view અને Post. view બંને તરફથી બતાવી પેશી નિર્દેશન તે આકૃતિમાં જ બતાવવું.

(૨) પેશીઓના ઉદ્ગમ અને નિવેશસ્થાન ઓળખવા માટે Standard colour જેમ કે Origin માટે Red અને Inserion માટે Blue colour નો જ આગ્રહ રાખવો.

(૩) અસ્થિઓના ભાગ અથવા તેના પર લાગતી પેશીઓના નામ નિર્દેશમાં આધુનિક નામ જ લખવું.

PART-I

RECORD OF WORK DONE

No.	Date	Practicals	Page No.	Signature
1		પડંગ શરીર-અંગ પ્રત્યંગ Divisions & Subdivisions of the body		
2		અસ્થિકંકાલ-Skeleton		
3		અસ્થિ પ્રકાર-Classification of Bones (આકૃતિની જરૂર નથી)		
4		ઊર્ધ્વશાખાના અસ્થિઓ- (માત્ર નામ અને સંખ્યા લખવી) Bones of the upper extremity		
5		અંસહલક-Scapula		
6		પ્રગંડાસ્થિ-Humerus		
7		પ્રકોષ્ઠાસ્થિઓ-Ulna & Radius		
8		હાથના પંખના અસ્થિઓ-Bones of the hand (માત્ર નામ અને સંખ્યા લખવી, આકૃતિની જરૂર નથી)		
9		અધોશાખાના અસ્થિઓ- (માત્ર નામ અને સંખ્યા લખવી, આકૃતિની જરૂર નથી) Bones of the lower extremity		
10		1 શ્રોણિહલક-Hip bone 2 શ્રોણિચક્ર-સ્ત્રી અને પુરુષ Pelvis-Male & Female		
11		ઉર્ધ્વસ્થિ-Femur		
12		ખન્વસ્થિ -Patella		
13		જંઘાસ્થિ અને અનુજંઘાસ્થિ -Tibia & Fibula		
14		પગના ચાપાના અસ્થિઓ-Bones of the foot (માત્ર નામ અને સંખ્યા લખવી, આકૃતિની જરૂર નથી)		
15		અક્ષકાસ્થિ-Clavicle		
16		ઉર:હલક-Sternum		
17		પર્શુકાઓ-Ribs 1 સામાન્ય પર્શુકા-Typical Rib 2 વિશિષ્ટ પર્શુકાઓ-A Typical Rib 1 પ્રથમ પર્શુકા-First rib 2. દ્વિતીય પર્શુકા-Second rib 3 દશમી પર્શુકા-Tenth rib 4 અગિયારમી પર્શુકા-Eleventh rib 5 બારમી પર્શુકા-Twelfth rib		
18		ઠોરેગુહા-Thoracic Cavity		

RECORD OF WORK DONE

No.	Date	Practicals	Page No.	Signature
19		કશેરુકાઓ-પૃષ્ઠવંશ - (આકૃતિની જરૂર નથી) Vertebra & Vertebral colum 1 ગ્રીવા કશેરુકાઓ-Cervical Vertebra 2 પૃષ્ઠ કશેરુકાઓ-Thoracic Vertebra 3 કટિ કશેરુકાઓ-Lumber Vertebra (રચના વર્ણવી માત્ર અસામાન્યની આકૃતિ દોરવી)		
20		ત્રિકાર્થિ-Sacrum		
21		અનુત્રિકાર્થિ-Coccyx (આકૃતિની જરૂર નથી)		
22		ક્રોટિ-The Skull		
23		શિર:સંપુટ- (માત્ર નામ, સંખ્યા અને રચાન વર્ણવો, આકૃતિની જરૂર નથી) 1 પુર:કપાલ-Frontal bone 2 પશ્ચિમકપાલ-Occipital bone 3 પાર્શ્વકપાલ-Parietal bones 4 શંખાર્થિ-Temporal bones 5 જતુકાર્થિ-Sphenoid bone 6 ઝર્ઝરાર્થિ-Ethmoid bone		
24		મુખમંડલના અર્થિઓ-Facial bones (માત્ર નામ, સંખ્યા અને રચાન વર્ણવો, આકૃતિની જરૂર નથી) 1 નાસાર્થિ-Nasal bones 2 ઊર્ધ્વહૃન્વાર્થિ-Sup. Maxillary bones 3 અશ્રુપિડાર્થિ-Lacrimal bones 4 ગંડાર્થિ-Zygomatic Bones 5 તાલ્વાર્થિ-Palate bone 6 શુક્તિકાર્થિ-Inf. Turbinate bone 7 શિરિકાર્થિ-Vomer bone 8 અધોહૃન્વાર્થિ-Mandibular bone		
25		શિરોગુહા-Cranial Cavity		
26		અર્થિ સંધિ પ્રકાર-Classification of the joints		
27		અંસ સંધિ-Shoulder joint		
28		કૂર્પર સંધિ-Elbow joint		
29		મણિબંધ સંધિ-Wrist joint		
30		વંક્ષણસંધિ-Hip joint		
31		ખનુ સંધિ-Knee joint		
32		ગુલ્હ સંધિ-Ankle joint		